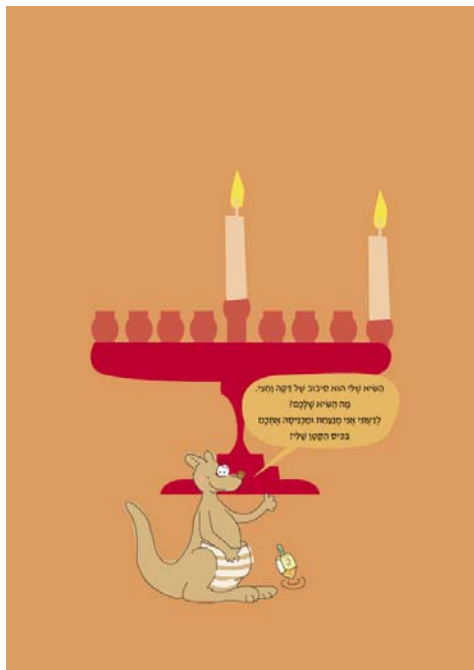

שער חג החנוכה

מטרות תוכן:

- התלמידים ירכשו מידע על חג החנוכה בכלל (שמות החג וסיפור החג) ועל טקס הדלקת הנרות בפרט (הלכות ומנהגים).
- התלמידים יכירו את תפילת "על הנסים".
- התלמידים ידונו במושג "נס".
- התלמידים יכירו את מוטיב השמן בחנוכה.

מטרות לשוניות:

- התלמידים יכירו מושגים בסיסיים הקשורים להדלקת נרות החנוכה.
- התלמידים יפגשו טקסט מן המקורות ויתוודעו לשפתו הייחודית.

משך ההוראה:

שלושה עד ארבעה שיעורים

בשער זה:

- יחידה 1:** חג החנוכה – היכרות כללית עם החג, ובמיוחד עם סיפור החג ותפילת "על הנסים"
- יחידה 2:** חג האורים – הדלקת נרות החנוכה
- יחידת סיום:** טעם אישי – שירי החג האהובים על התלמידים

יחידה 1: חג החנוכה – היכרות כללית עם החג, ובמיוחד עם סיפור החג ותפילת "על הנסים"

• שיחת מבוא• חנוכה בבתי התלמידים	פתיחה: הקדמה כללית
• סיפור החג במליאה – באמצעות תמונות שבחוברת לתלמידים	שלב א: סיפור חג החנוכה
• קריאת התפילה "על הנסים"• עבודה בחוברת (ראו עמ' 45 בחוברת לתלמידים)	שלב ב: תפילת "על הנסים"
זיהוי המושגים העיקריים בתפילה, השוואה בין התפילה לסיפור החג

יחידה 2: חג האורים – הדלקת נרות החנוכה

• שיחה• עבודה בחוברת (ראו עמ' 46 בחוברת לתלמידים)• סיכום	הדלקת הנרות – הלכות ומנהגים
• שיחה בשני שמות החג – חג החנוכה וחג האורים• הבחנה בין מנורה לחנוכייה• שירת השיר "כד קטן" ולימוד מנהגים הקשורים בשמן	סיכום: התייחסות לשמות החג – "חג החנוכה" ו"חג האורים"
מרכזיות השמן בחנוכה

לסיום: טעם אישי – שירי החג האהובים על התלמידים

• שירת שירי חנוכה והפנייה לפעילות הסיום	שירי חנוכה

◆ יחידה 1: חג החנוכה – היכרות כללית עם החג,

◆ ובמיוחד עם סיפור החג ותפילת "על הנסים"

◆ האמצעים הדרושים:

חוברת לתלמיד עמ' 42-45

מַצְבָּעִים (טושים) לכתביה על לוח הכיתה, בשלושה צבעים: כחול, אדום, כתום וירוק

◆ פתיחה: הקדמה כללית

נזמין מידע מהתלמידים ונוודא מה הם יודעים על חג החנוכה. במהלך השיחה יכתב כל פרט שיוזכר על הלוח ותינתן במה לחוויות אישיות של התלמידים.

ניתן לחלק את המידע לנושאים אלה:

- ◆ **מה חוגגים?** – את ניצחון היהודים על המכבים, את נס פך השמן
- ◆ **כמה ימים** נחוג החג? – שמונה ימים (מדוע? לזכר נס פך השמן ולזכר המסורת שטיהור המקדש ערך שמונה ימים).
- ◆ **המעשה המרכזי בחג:** הדלקת הנרות (ביחידה השנייה נדון בהרחבה בנושא זה).
- ◆ **מנהגי החג:** אכילת לביבות וסופגניות, משחק בסביבון, שירת הפיוט "מעוז צור ישועתי", שירת המזמור "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד".
- ◆ **דמויות הקשורות לחג** – משפחת החשמונאים: מתתיהו ובניו – יוחנן, שמעון, יהודה, אלעזר ויונתן. אנטיוכוס – המלך הרשע שגזר גזירות נגד היהודים והביא לחילול המקדש.
- ◆ **מושגים נוספים** הקשורים לחג – בית המקדש, מנורה, חנוכייה, נרות, שמן זית, ניצחון, כד קטן.
- ◆ **שמות החג:** חג האורים וחג החנוכה.

מכאן אפשר לעבור לשאלות אישיות: מה אתם זוכרים מהדלקת הנרות בבית בשנה שעברה (מי מדליק? איך נראית החנוכייה שלכם? כמה קנים יש בה? מה עושים בזמן ההדלקה? האם אומרים משהו או שרים שיר מיוחד? האם יש הבדלים בהדלקה בין יום אחד למשנהו?)

עדות שונות, מנהגים שונים...

בשיחה עלו בוודאי מנהגים של עדות שונות, מנהגים שחלקם התפשטו בארץ ואומצו גם על ידי משפחות שלא נהגו לעשותם קודם לכן. דוגמאות לכך הם המנהגים **לשחק בסביבון**, ולשיר את הפיוט "מעוז צור" לאחר אמירת התפילה "הנרות הללו" ובעת שנרות חנוכה דולקים, שמקורם בקהילות אשכנז. **"מעוז צור"** הוא פיוט זה שחובר בגרמניה במאה השלוש-עשרה לאחר פרעות נגד היהודים. הפיוט מספר על התנכלויות שהיהודים סבלו מהן לאורך ההיסטוריה (עד תקופת חיבור הפיוט). לעומת זאת, במשפחות מעדות המזרח נהוג לשיר את **"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד"** (תהילים, פרק ל')

למורה בלבד

עדות שונות, מנהגים שונים ...

למורה בלבד

הבדלים קיימים גם באופן הדלקת נרות החנוכה. במשפחות מעדות המזרח נוהג אב המשפחה להדליק נרות בחנוכייה אחת בעבור כל בני הבית. במשפחות אשכנזיות המנהג הוא שאב המשפחה וכל אחד מהילדים מדליקים נרות, כל אחד בחנוכייה נפרדת. בשנים האחרונות גם נשים רבות מדליקות נרות בחנוכייות משלהן. כיום בארץ ילדים רבים מכינים חנוכייות בגן או בבית הספר וכך התפשט המנהג שהילדים מדליקים בחנוכייות משלהם, גם במשפחות שלא נהגו כך בדורות הקודמים.

◇ עבודה בחוברת לתלמידים

משימה 1 מסכמת את הנלמד עד כה. אפשר להנחות את התלמידים לבצע אותה בכיתה או בבית.

◇ שלב א: סיפור חג החנוכה ◇

◇ הרקע היסטורי לחג החנוכה ◇

לפניכם תקציר האירועים ההיסטוריים המיועד למבוגרים. בהמשך נציע דרך לספר את הסיפור לתלמידים בעזרת האירועים המופיעים בחוברת לתלמידים (עמ' 44).

למורה בלבד

השלטון היווני בארץ ישראל:

ארץ ישראל הייתה נתונה לשלטון יוני מאז כיבושה על ידי אלכסנדר מוקדון בשנת 323 לפני הספירה. חלק מן היהודים בארץ ישראל שמרו על דתם ועל אמונתם וחלקם אימצו אורח חיים יוני, יהודים אלה כונו "מתיוונים". היחסים בין הקבוצות היו מתוחים. במאה השנייה לפני הספירה עלה לשלטון המלך הסלווקי אנטיוכוס הרביעי שכונה "אפיפאנס" כלומר – "משוגע". (הסלווקים היו ירשי היוונים באזור סוריה וארץ ישראל).

גזירות אנטיוכוס:

בשנת 168 לפני הספירה שדד אנטיוכוס את אוצרות בית המקדש בירושלים – כלי זהב ותשמישי קדושה. אנטיוכוס אסר על היהודים לקיים חלק ממצוות דתם. בין היתר, הוא דרש מהם לבנות במות לאילים היוונים, להקריב להם קורבנות (כגון חזירים), לחלל את השבת ולא לקיים את ברית המילה. גזירות אנטיוכוס הביאו להחמרת היחסים בין היהודים שהמשיכו לחיות על פי אורח חיים יהודי, מצד אחד, לבין המתיוונים ואנשי השלטון היווני, מצד שני.

למורה בלבד

מרד החשמונאים:

מרד של יהודים נגד אנטיוכוס פרץ בשנת 167 לפני הספירה בהנהגת **משפחת החשמונאים**, משפחתו של מתתיהו בן יוחנן ובניו: יוחנן, שמעון, יהודה (המכונה **מכבי**), אלעזר ויונתן. תחילה הצליחו היוונים לדכא את המרד. הם עשו זאת ביד קשה, ואלפי יהודים נהרגו או נמכרו לעבדות. אך לאחר זמן הצליחו המורדים להתגבר על הצבא היווני החזק, אף על פי שהיה גדול יותר, בעזרת תכסיסי מלחמה ומתקפות פתע.

הניצחון:

לאחר שלוש שנים של קרבות גברו היהודים על היוונים. בכ"ה בכסלו באותה שנה (164 לפני הספירה) חזר בית המקדש לידיהם. היהודים טיהרו את בית המקדש, הוציאו ממנו את פסלי האלילים, חידשו בו את עבודת הקודש והדליקו שוב את מנורת בית המקדש. בספר המכבים מסופר כי היהודים לא מצאו בבית המקדש את המנורה ולכן הרכיבו מנורה חדשה משיפודי ברזל.

שמונה ימי חג החנוכה:

לזכר הניצחון הצבאי של החשמונאים וחזרתה של ארץ ישראל לשלטון יהודי, קבעו חכמינו את חג החנוכה. המצווה המרכזית בחג היא הדלקת נרות במשך שמונה ימים. מקובל לקשר את שמונת ימי החג לנס פך השמן המסופר בתלמוד.

נס פך השמן:

התלמוד הבבלי מספר על נס פך השמן במילים אלה:

כשנכנסו יוונים להיכל טימאו כל השמנים שבהיכל,
וכשגברה בית חשמונאי וניצחום,
בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן,
שהיה מונח בחותמו של כהן גדול,
ולא היה בו אלא להדליק יום אחד,
נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים.
לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה.
(תלמוד בבלי, מסכת שבת דף כ"א ע"ב)

התלמוד הבבלי הוא החיבור הקדום ביותר שבו מוזכר נס פך השמן, אולם חיבור זה הועלה על הכתב מאות שנים לאחר האירועים. מכיוון שעברו מאות שנים בין האירועים לכתיבת התלמוד אמינותו של הסיפור מוטלת בספק. אולם גם אם הנס לא היה אירוע היסטורי, נס פך השמן הוא חלק בלתי-נפרד מהמסורת היהודית.

קריאה סמלית של הנס מבטאת רעיון מרכזי בחג החנוכה – גם כאשר הכול נראה אבוד, אין לאבד התקווה. מכד קטן ונשכח של שמן היה אפשר להדליק את המנורה לשמונה ימים! מה שנראה מלכתחילה בלתי אפשרי, התברר כאפשרי. רעיון זה מתבטא גם בהדלקת נרות החנוכה – נר קטן אחד מסוגל להאיר אפילו את הלילות החורפיים של כסלו וטבת. נרחיב בנושא זה בתכנית "מעגל החגים" המיועדת לכיתה ג'.

המילה "מכבי"

למורה בלבד

מכבי: כינויו של יהודה החשמונאי שהפך לשמה של שושלת החשמונאים כולה ושל גדודי הלוחמים, ויד לגבורת ישראל בכל הדורות. על מוצא שם זה נחלקו הדעות: יש רואים בו ראשי תיבות של "מתתיהו כהן בן יוחנן", ויש הסוברים שהוא קיצור של השם "מכבני", אחד מגיבורי דוד (...).
יש הכותבים אותו "מקבי" בק' בטענה שזהו שם יוני-רומי (ולא עברי) ומקורו בשם העצם מקבת (=פטיש). מדרש מאוחר יותר דורש שהשם הוא ראשי תיבות של: "מי כמוך באלים יהוה".
(מתוך הערך "מכבי", אנציקלופדיה של הווי ומסורת ביהדות, מאת ד"ר יום-טוב לוינסקי)

◆ הסיפור המעובד לתלמידים

אפשר לספר את סיפור החג באמצעות חמשת האירים שבחברת לתלמידים (עמ' 44)

◆ דברי מבוא

אפשר לספר לתלמידים על היוונים בעת העתיקה: על שאיפתם של לשלוט בכל העולם ועל אמונתם מיוחדת, שמרכזה פאר גופו של אדם והערכת היופי. היוונים שאפו להפיץ את האמונה באיליהם בכל ארץ שבה שלטו.

◆ **איור א:** אדם עטוף גלימה מסיר את מגן הדוד שהיה תלוי על צווארו ואומר: "החלטתי לחיות כמו היוונים, זה קל יותר".

בהקשר לאיור זה אפשר להסביר שבין הארצות שכבשו היוונים הייתה גם ארץ ישראל. במשך שנים רבות היה השלטון היווני סובלני כלפי היהודים ואכן חלק מן היהודים המשיכו באורח חיים יהודי. אולם יהודים רבים, בעיקר בערים, העדיפו לאמץ את אורח החיים היווני ואף המירו את דתם, חלקם מטעמי נוחיות וחלקם מתוך אמונה כנה. אנשים אלו כונו "מתיוונים".

◆ **איור ב:** כרוז מחזיק בידו כרוז וקורא מתוכו "אסור לעשות ברית מילה!.. אסור ללמוד תורה!.."

כאן אפשר לספר שעם עלייתו לשלטון של הרודן אנטיוכוס "אפיפנס" (כלומר "המשוגע"), התחילה תקופה של רדיפה דתית ותרבותית, והיוונים ניסו לכפות את דתם על היהודים. יהודים נוספים המירו את דתם והתייוונו, הפעם מפחד. יהודים רבים אחרים סירבו לקבל את הדת החדשה. בתגובה החליטו היוונים להשליט את דתם בכוח, וגזרו גזירות קשות על היהודים, כגון אלה המופיעות בכרוז שבאיור. היוונים גם חיללו את בית המקדש.

◆ **איור ג:** יהודים מעטים נלחמים בחיילים יוונים. היוונים רבים יותר מצוידים בפילים ובנשק רב יותר.

בהקשר זה אפשר לספר על משפחת חשמונאי שהובילה את המרד ביוונים, על חוסר האיזון שהיה בקרב ועל הניצחון שהושג בסופו של דבר. אפשר להסביר גם שהפילים, הנראים באיור, היו ברשות הכוחות היוונים ושימשו להובלה (מעין "טנקים")

◆ **איור ד:** איור של פנים המקדש: על הרצפה מוטלת מנורה ומתגלגלים כדים שבורים, פסל עומד באמצע המקדש.
כאן כדאי לספר על טיהור המשכן.

◆ **איור ה:** איור של מנורת שבעת הקנים שעמדה בבית המקדש
לסיום אפשר לספר על נס פך השמן: לאחר טיהור המקדש לא נמצא שמן זית טהור להדלקת המנורה. לבסוף נמצא פך קטן שאמור היה להספיק ליום אחד בלבד. חששו כי עד שיגיע שמן זית נוסף מהגליל תכבה המנורה שוב. התלמוד הבבלי מספר שהתרחש נס והשמן בפך הקטן הספיק לשמונה ימים. לזכר אותו הנס אנו חוגגים את חג החנוכה במשך שמונה ימים.

◆ **בדיקת הבנת הסיפור**
אפשר לבקש מהתלמידים לסכם את סיפור חנוכה בעזרת שאלת שאלות המתרכזות בשלושה נושאים: היוונים, המכבים, טיהור המקדש ונס פך השמן.
היוונים: מה אנו יודעים על היוונים? מי היה המלך שלהם? מה הם רצו לעשות? האם היהודים קיבלו אותם ואת דתם בשמחה? מה עשו היוונים כשראו שהיהודים לא רוצים לקבל את דתם? וכדומה.
המכבים: מי היה מתתיהו? מי היו בניו? (יוחנן, שמעון, יהודה, אלעזר ויונתן) מי היו המכבים? מדוע הם מרדו ביוונים? האם הם היו רבים? האם היה להם נשק רב?
טיהור המקדש ונס פך השמן: מה קרה כשהגיעו המכבים למקדש? מה מצאו שם? מה היה חסר להם במיוחד? כיצד נפתרה הבעיה? כמה ימים דלק השמן מהפך הקטן?

◆ שלב ב: תפילת "על נסים" ◆

◆ **על תפילת "על הנסים"**
את חנוכה מציינים לא רק בהדלקת הנרות, כי אם גם בהוספת תפילות מיוחדות לתפילה היומית.
תפילת "על הנסים" היא תפילת הודיה שנוספה לברכת המזון ולתפילת עמידה בחג החנוכה ובחג הפורים. בשני החגים היא מתחילה באותן המילים: "על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". המשך התפילה שונה בשני החגים ומתאר את האירועים המיוחדים שאירעו בכל חג.

◆ קריאת התפילה "על הנסים" ◆

בחוברת לתלמידים (עמ' 45) התפילה מופיעה במתכוון במקוטע כדי להימנע ממושגים קשים המצריכים הסברים ארוכים.

לאחר קריאת התפילה רצוי לעמוד על פירושה של המילים הקשות, ולהפנות את תשומת לבם של התלמידים לסגנון הלשוני הייחודי של התפילה לעומת שפת היום-יום שלנו.

יחד עם התלמידים נבצע את משימה 2 שבחוברת לתלמידים, בעמ' 45.

◆ ביאור ביטויים קשים

להשכיחם תורתך – להשכיח את התורה מהם
רבת את ריבם – לחמת בעבורם, עזרת להם במלחמה
מסרת רבים ביד מעטים – גרמת לניצחון הצבא הקטן על הצבא הגדול
דביר ביתך – בית המקדש

◆ ניתוח התפילה "על הנסים": זיהוי מושגים עיקריים בתפילה

לאחר קריאה חוזרת של התפילה, נסב את תשומת הלב של התלמידים לכך שהמשפט הפותח את התפילה הוא חסר פועל. כדי להבין את התפילה עלינו להשלים אותה במילים "מודים אנחנו לך".

לאחר מכן ניתן למלא עם התלמידים את משימות 3 ו-4 שבחוברת לתלמידים. בעזרת משימות אלה יוכלו התלמידים להבין את תפילת "על הנסים".
נציין גם שתפילה זו היא הודיה לאלוהים על עזרתו במלחמה ובניצחון על היוונים.

לאן נעלמו המילים "מודים אנחנו לך"?

למורה בלבד

תפילת "על הנסים" היא קטע שנוסף לברכה "מודים" הנאמרת בתפילת העמידה בכל יום ופותחת במילים "מודים אנחנו לך". ברכת "על הנסים" נאמרת רק בחנוכה (ובפורים, בנוסח שונה). החכמים שקבעו את מטבע התפילה לא ראו צורך לחזור על המילים "מודים אנחנו לך", שזה עתה נאמרו בתחילת הברכה "מודים", ולכן הברכה מתחילה ישירות במילים "על הנסים". הנוסח המלא צריך היה להיות: "מודים אנחנו לך – על הנסים".

◆ על "נס" הניצחון הצבאי

בתפילת על הנסים אין זכר לנס פך השמן. הנס שעליו אנו מודים לפי ברכה זו הוא הניצחון הצבאי.

◆ **בכיתות מתקדמות** אפשר לדון בשאלת החשיבה המופיעה בבועת המחשבה בעמ' 45 בחוברת: "מדוע לדעתך כינו חכמים את הניצחון הזה "נס"?"

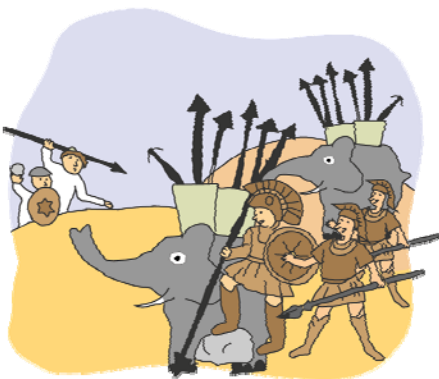
הרי החיילים נלחמו מלחמה קשה כדי לנצח!"

שאלה זו היא הזדמנות לדון במושג "נס". אפשר לנסות להגדיר את המושג עם התלמידים ולהיעזר בהגדרה המופיעה בחוברת לתלמידים ("נס = מעשה פלא שסיכוי להתרחש קטן")

אפשר להדגיש שהסיכוי שהיהודים יצליחו לגבור על היוונים היה קטן – עמדו לרשותם חיילים מעטים, מזוינים בנשק מועט שלחמו מול חיילים רבים, מנוסים ומזוינים בנשק רב. אולם, התוצאה הסופית הייתה

אחרת. אנו מייחסים את ההצלחה לנס שמקורו באל ולא למקריות, משום שהדבר נגע לגורלו של עם ישראל כולו.

הרעיון שהניצחון הצבאי המפתיע של המכבים על היוונים מקורו בעזרת האלוהים, מובע גם במילות התפילה. המילים "על המלחמה שעשית לאבותינו" מרמזות כי האלוהים נלחם יחד עם אבותינו.

האמצעים הדרושים:

חוברת לתלמידים עמ' 46-47

מצוות הדלקת הנרות בחנוכה אינה מצווה מן התורה, היא נקבעה על ידי חכמינו כדי להזכיר את הנס ולהודות לאל. הלכות רבות מגדירות כיצד יש לקיים את מצוות הדלקת נרות החנוכה. כמה מנהגים התפתחו בעם עוד בימים קדומים. בכיתה נתמקד בארבעה עניינים עיקריים: סדרן של הברכות על הנרות ותוכנן, הדלקת הנרות עצמה, מקום ההדלקה ו"הנרות הללו קודש הם" (פירוט כל נושא יוצג בהמשך).

עבודה בחוברת

אפשר להפנות את התלמידים למשימה 5 – הדלקת נרות חנוכה בעמ' 46 בחוברת לתלמידים.

המשימה מורכבת מארבעה איורים העוסקים בארבעה נושאים שונים. בכל איור מוצגת שאלה שהתלמידים מתבקשים לענות עליה. כדאי לענות יחד עם התלמידים על השאלה הראשונה שהיא המורכבת ביותר – כדי שידעו לענות לשאלות הבאות.

איור א: ברכת "שהחינו" – ברכה על דבר חדש וטוב

- סדר הדלקת הנרות מתחיל באמירת ברכות. בכל ערב נאמרות הברכות האלה:
"ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קידשנו במצותיו וציוונו להדליק נר של חנוכה".
"ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה".
הברכה הראשונה עוסקת במעשה הדלקת הנרות.
הברכה השנייה היא ברכת הודיה המקשרת בין סיפור החג להדלקת הנרות.
- בערב הראשון בלבד נאמרת גם ברכה שלישית:
"ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". ברכה זו המבטאת את שמחתנו לחגוג את החג, היא ברכה על דבר טוב וחדש (על כן היא נאמרת רק ביום הראשון של חג החנוכה).

איור ב: הדלקת הנרות

בכל ערב משמונת ערבי החג מדליקים נרות חנוכה. בערב הראשון – נר אחד, בערב השני – שני נרות וכך הלאה עד היום השמיני. בכל ערב מספר הנרות הולך וגדל.

השֵׁמֶשׁ:

כדי להדליק את הנרות משתמשים בנר נוסף, תשיעי, הנקרא "שמש". לנר זה מיועד בחנוכייה קנה מיוחד המאפשר להבדיל בינו לבין הנרות האחרים. קנה זה אינו שווה לשאר הקנים (הוא יכול להיות גבוה יותר או נמוך יותר, או מרוחק משאר הקנים). לפני אמירת הברכות מדליקים את השמש ובעזרת השמש מדליקים את נרות החג.

איזה נר מדליקים קודם?

בערב הראשון מדליקים נר אחד שמניחים בקנה הימני ביותר. בערב השני מניחים שני נרות – נר אחד בקנה הימני ביותר והשני בקנה שלשמאלו. בעת ההדלקה מדליקים קודם את הנר השמאלי יותר (השני) ולאחר מכן את הנר הימני (הראשון). בכל ערב מוסיפים נר ומדליקים את הנרות משמאל לימין.

כדי לעזור לתלמידים לזכור זאת אפשר לומר להם שבכל ערב מכבדים את "האורח" של אותו היום, כלומר, מדליקים קודם את הנר החדש שנוסף.

◆ איור ג: מקום ההדלקה

בכיתה נוודא שהתלמידים מבינים את הביטוי "פרסום הנס". נקשר את המילה פרסום למילה "פרסומת", ונבין מה משמעותו של עיקרון זה בהקשר למקום הדלקת הנרות וזמנה. מוטיב מרכזי במצוות הדלקת נרות הוא "פרסום הנס", כלומר, המצווה היא לפרסם ברבים את נס החנוכה. משום כך נוהגים להניח את החנוכייה במקום שיאפשר לשכנים הגרים בבתי הסמוכים ולהולכים ברחובות לראות את הנרות.

מנהגים שונים

ישנם מנהגים שונים אשר למקום הנחת החנוכייה – יש המדליקים את החנוכייה על אדן החלון, יש המדליקים את החנוכייה במרפסת ואפילו על הגג הבית ויש המניחים אותה בפתח הבית. במקרה שמדליקים את הנרות בחוץ, יש הנוהגים לכסותם ב"כלוב" של זכוכית (או בכיסוי מתכת מחורר) כדי שהרוח לא תכבה את הנרות, ויש המדליקים חנוכייה חשמלית (ייתכן כי התלמידים ראו חנוכיות כאלה על גגות בתי כנסת, או על גג בניין הכנסת בירושלים). כדי "לפרסם את הנס" אנו מצווים להדליק את הנרות מוקדם בערב, בשעה שאנשים עדיין עוברים ברחובות – "עד שתכלה רגל מן השוק" (מסכת סופרים כ' ח'). כל עוד אנשים מסתובבים ברחובות יש סיכוי שמישהו יראה את אורות החנוכייה הדולקת.

◆ איור ד: "הנרות הללו קודש הם"

לאחר אמירת הברכות והדלקת הנרות אנו מוסיפים תפילה קצרה המסכמת את הטעם למצוות הדלקת הנרות.

הַנְרוֹת הַלְלוּ אָנוּ מְדַלְקִין
עַל הַנְּסִים וְעַל הַנִּפְלְאוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמְּלַחְמוֹת
שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזִמְנֵי הַזֶּה
עַל יְדֵי כַהֲנִיף הַקְּדוֹשִׁים.
וְכָל מִצְוֹת שְׁמוֹנֵת יְמֵי חֲנֻכָּה
הַנְרוֹת הַלְלוּ קֹדֶשׁ הֵם,
וְאֵין לָנוּ רְשׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם
אַלָּא לְרְאוֹתָם בְּלִבָּד. כ
וְיְדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל
עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעָתְךָ:

(מסידור התפילה)

בתפילה זו נאמר ש"הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם". ואכן, נרות חנוכה מיועדים לפרסום הנס בלבד, לכן אין להשתמש בהם – לא באורם ולא בלהבתם (למשל, אסור להדליק בנר חנוכה נר אחר). זו הסיבה שאנו מדליקים את נרות החנוכה בנר שאינו אחד משמונת נרות החנוכה, ב"שמש" שהזכרנו לעיל.

◆ עבודה בחוברת לתלמידים (משימה 6)

כל אחת מארבע הכותרות מתקשרת לאחד האיורים שבמשימה 5. התלמידים מתבקשים לקשר בין האיורים לכותרות. בפעילות זו רצוי להדגיש את העקרונות הנובעים מכל איור (כדאי למחוק את הלוח ולכתוב בצד את ה"כותרות" ולהוסיף הסבר קצר. את החלק הפנוי בלוח כדאי לשמור לסיכום).

איור א - ברכת "שהחיינו" – ברכה על דבר חדש וטוב
איור ב - מספר הנרות הולך וגדל
איור ג - מקום ההדלקה
איור ד - "הנרות הללו קודש הם"

◆ סיכום

כדי לסכם את נלמד עד כה אפשר לצייר על הלוח חנוכייה ולהזמין מהתלמידים מידע שנלמד בשיעור. אפשר לרשום כל פרט שיוזכר באחד הקנים. אפשר ניתן לרשום נושאים הקשורים זה בזה באותו קנה.

◆ נס פך השמן

אמנם אנו מדליקים את נרות חנוכה כדי לזכור את הנס, נס ניצחון המעטים על הרבים, ניצחון החלשים (המכבים) על הגיבורים (היוונים), כפי שכתוב בתפילת "על הנסים". אולם, היה לנו חשוב שבחוברת לתלמידים יופיע גם איזכור לנס פך השמן. על כן נשיר את השיר "כד קטן" (בעמ' 47) המוקדש לנס זה ומסכם אותו במילים פשוטות ומוכרות לתלמידים. (על "נס פך השמן" ראו בדברי הרקע המובאים בחוברת זו בעמ' 64).

◆ מנהגי שמן

לאחר מכן אפשר להפנות את תשומת לבם של התלמידים למרכזיות השמן בסיפור החנוכה ובמנהגי חנוכה. אפשר גם להפנות את התלמידים לתמונה של חנוכיית שמן המופיעה בעמ' 43 בחוברת לתלמידים.

◆ סיכום: התייחסות לשמות החג – "חג החנוכה" ו"חג האורים"

שני שמות לחג החנוכה: חג החנוכה וחג האורים. עתה למדנו על סיפור טיהורו של בית המקדש וחנוכתו, על הדלקת המנורה ועל הדלקת נרות החג בביתנו. על כן, אפשר לדון עתה בשני שמותיו של החג.

◆ חג החנוכה

אפשר לפתוח ולשאול את התלמידים מהי "חנוכת בית". חנוכת בית היא אירוע שבו חונכים, מתחילים להשתמש, בבית או במקום חדש. אנשים רבים העוברים לבית או למשרד חדש – נוהגים לחגוג חנוכת בית. באירוע כזה מציגים את הבית החדש, קובעים מזוזה בדלת ולעתים, כאשר מדובר במקום ציבורי, גוזרים סרט גדול ובכך מסמלים את תחילת השימוש במקום החדש.

אפשר לשאול את התלמידים: האם נכחו אי פעם בחנוכת בית? מה עושים באירוע כזה? וכדומה.

כמובן, רצוי להזכיר שלאחר שהמכבים טיהרו את בית המקדש, הם ערכו "חנוכת בית" לציון חידוש השימוש בבית המקדש, הם חנכו את המקדש בהדלקת המנורה. זהו מקורו של השם "חנוכה".
 מדרש נאה דורש את המילה "חנוכה": **חנו בכ"ה – בכ"ה** בחודש כסלו. מדרש זה עוזר לנו לזכור את יום סיומם של קרבות המכבים, את היום שבו חזר בית המקדש לידהם ונחנך בהדלקת המנורה, הוא היום הראשון של חג החנוכה.

◆ חג האורים

שם זה של החג כבר הוזכר ביחידה על הדלקת הנרות. אפשר להפנות את התלמידים לכותרת עמ' 46, "הדלקת הנרות בחג האורים" ולשאל אותם מדוע מכונה חג החנוכה גם "חג האורים"?

המילה "אורים" היא רבים של "אור".
 רצוי להדגיש שמנורת המקדש דלקה שמונה ימים בזכות נס פך השמן, ולכן אנו ממשיכים לציין את החג בהדלקת נרות במשך שמונה ימים. בכך אנו מדגישים את מוטיב האור.
 כדאי להדגיש בפני התלמידים שהמכבים הדליקו את **מנורת בית המקדש שהיא מנורה בעלת שבעה קנים, אך אנחנו מדליקים מנורה ובה תשעה קנים** – שמונה קנים כנגד שמונת ימי החג ועוד קן אחד לשמש. מנורה כזו נקראת **חנוכייה**.

◆ לסיום: טעם אישי – שירי החג האהובים על התלמידים ◆

אפשר להזכר עם התלמידים בשירים הרבים המוקדשים לחג החנוכה ולהפנותם לשאלת הסיום.
 להלן רשימה של שירים שהתלמידים עשויים להכיר:

○ מי ימלל גבורות ישראל	○ באנו חושך לגרש
○ נס חנוכה	○ הבה נרימה
○ נרות חנוכה	○ חנוכה, חנוכה, חג יפה כל כך
○ נר לי דקיק	○ חנוכייה לי יש
○ סביבון טוב טוב טוב	○ ימי החנוכה
○ שימו שמן	○ לכבוד החנוכה
○ שקט שקט החנוכייה דולקת	○ כד קטן
	○ מעוז צור ישועתי

